

Watervleermuis (links) en baardvleermuis (rechts) in een ijskelder.

Vale vleermuizen in de ondergrondse gangenstelsels van Nietoperek in Polen.

Gewone grootvleermuis in een bunker en onderaan gewone dwergvleermuizen in een spouwmuur.

Vleermuizen in het werkgebied van de Natuur- en Vogelwacht Culemborg (deel 4 winter)

door Wiegert Steen

In de gematigde streken van het noordelijk halfrond, en dus ook in Nederland, komen alleen insectenetende vleermuizen voor. In de late herfst bouwen deze vleermuizen een vetreserve op. Deze reserve verbruiken ze in de koude winterperiode tijdens hun winterslaap, of 'lethargie', als het aanbod aan insecten klein is of ontbreekt.

Voor hun winterslaap zoeken ze koele, donkere ruimten op met hoge luchtvochtigheid, weinig tocht en weinig kans op verstoring. De omgevingstemperatuur mag variëren tussen vlak onder 0 °C en ongeveer 8 °C. De soorten tonen daarbij verschillende voorkeur. In deze koele omgeving zetten ze hun lichaamsfuncties als het ware op een spaarstand. Hartslag- en ademhalingsfrequenties gaan omlaag. De stofwisseling vertraagt, zodat de lichaamstemperatuur kan zakken tot ongeveer de omgevingstemperatuur en het energieverbruik wordt geminimaliseerd. De lichaamstemperatuur moet daarbij altijd boven 0 °C blijven. Wordt de omgeving te koud of te warm, dan kost dat te veel energie. De vleermuis wordt dan wakker en moet een betere plek zoeken. Overigens zijn vleermuizen niet de hele winterslaaperperiode in diepe slaap. Ze worden enkele malen wakker, vliegen een stukje, zoeken een ander plekje, poetsen, drinken en paren soms. De ene soort of een deel van de populatie overwintert in verblijven met een stabiele temperatuur en slaapt steeds gedurende langere perioden. De andere soort of een ander deel van de populatie hangt op minder beschutte plekken of in kleine winterverblijven met sterke temperatuurschommelingen en is bij zacht weer met enige regelmaat wakker.

In de gematigde streken maken vleermuizen gedurende het jaar een cyclus door van functioneel zeer verschillende perioden (kraamperiode, paarperiode en overwinteringsperiode). Het moment waarop de ene periode overgaat in de andere is sterk afhankelijk van voedselaanbod en weersomstandigheden en daardoor zeer variabel.

Actief seizoen		Inactief seizoen	
Kraamperiode		Paarperiode	Overwinteringsperiode
Voorjaar	Zomer	Herfst	Winter
De winterslaap van vleermuizen is voorbij, en de vrouwen verzamelen zich in kraamverblijfplaatsen. Over het algemeen verblijven de mannen van de meeste soorten apart. Voor sommige soorten begint ook de voortplantingsperiode, maar over het algemeen wordt er minder gepaard dan in herfst.	Vrouwen baren de jongen (meestal één) in kraamverblijfplaatsen. Tegen het einde van de zomer worden de jongen zelfstandiger en vallen de kraamverblijfplaatsen uiteen.	De voortplanting gebeurt voornamelijk in de herfst, waarbij verschillende soorten verschillende strategieën gebruiken. Vleermuizen bouwen vetreserves op, als voorbereiding op de winterslaap.	De vleermuizen gaan in winterslaap vanwege tekort aan voedsel (insecten). Individuele dieren kunnen korte tijd uit winterslaap komen, bijvoorbeeld om naar een andere locatie te gaan, om te zoeken naar voedsel en drinken of te paren.

De winterslaap duurt in Nederland globaal van oktober - november tot februari - maart. Vleermuizen overwinteren solitair of in kleine of grotere groepen (tot soms wel enkele honderden exemplaren). Het merendeel van de in Nederland voorkomende vleermuissoorten overwintert in koele, vorstvrije en vochtige ruimten, zoals forten (Fort Everdingen en Fort Honswijk), bunkers, ijskelders, bruggen, steenfabrieken en (mergel)groeves. Sommige soorten, zoals de gewone dwergvleermuis, overwinteren vooral in gebouwen, bijvoorbeeld in de spouw. Weer andere soorten, zoals de rosse vleermuis, brengen de winter door in holtes in dikke bomen. Sommige soorten of individuen hangen vrij tegen de wand of aan het plafond, terwijl andere soorten bij voorkeur dicht tegen elkaar geplakt hangen in grote groepen om ook op die manier energie te besparen. Andere maken ook in winterslaap nauwelijks of geen lichaamscontact. Omstreeks februari - maart komen de vleermuizen weer uit hun winterslaap en vliegen uit als het donker is geworden. Omstreeks eind april begin mei worden veel vrouwtjes drachtig en beginnen de kraamkolonies zich weer te vormen en is het seizoen van de vleermuis weer rond. 🦇

Tabel: jaarlijkse levenscyclus van vleermuizen in Nederland (Middelton et al, 2014)

